120 let od (ne)vydání českého překladu knihy „Pojednání o účetnictví“ od Luca Pacioliho[#]

(Diskuse k historii účetnictví)

Miloslav Janhuba*

... vyplývá, že účty nejsou ničím jiným, nežli ustanoveným pořádkem v představě obchodníka ...
(Pacioli, 1496, kap. 23)

Úvod

Jak je všeobecně známo, první tištěná učebnice účetnictví na světě, *Tractatus XI. particularis, de computis et scripturis* (česky: *Pojednání jedenácté, vyčleněné, o počtech a zápiscích*, dále v textu rovněž zkráceně *Pojednání o účetnictví*), jejímž autorem je Luca Pacioli, byla tiskem vydána v Benátkách na podzim roku 1494, tedy **před pěti sty dvaceti lety**.

Pacioli zařadil svoje *Pojednání o účetnictví* do své obsáhlé učebnice matematiky *Summa de arithmetica, geometria, proporcii et proporcionalita* (česky: *Souhrn (vědění) o aritmetice, geometrii, proporcích a úměrách*) s dobrým vědomím faktu, že účetnictví je plnoprávným členem rodiny matematických (početních) disciplín; jeho základnu tvoří rovnovážné vyjádření podnikových aktiv a pasiv v podobě bilanční rovnice a zápisy v hlavní knize sledují výhradně matematicky přípustné úpravy výchozí bilanční rovnice.

„Objev“ Pacioliho *Pojednání o účetnictví* ve druhé polovině devatenáctého století oživil zájem o účetní historii zprvu na evropském kontinentu a později i jinde ve světě. Text *Pojednání o účetnictví*, jakož i celé knihy, tvoří směs latiny a staré italštiny. Kromě toho obsahuje nespočet písařských zkratk a značek, obvyklých na konci 15. století, pro které dnes většinou obtížně hledáme nejen odpovídající grafické vyjádření, ale v některých případech i správný význam.

Prvý překlad Pacioliho *Pojednání o účetnictví*, německý, vytvořil prof. Ernst Ludwig Jäger a vydal tiskem v roce 1876 ve Stuttgartu. Následovaly překlady do soudobé italštiny (1878 Vincenzo Gitti), později do angličtiny (1914 J. B. Geijsbeek) a ruštiny (1893 E. G. Waldenberg). Překladatelská úsilí potvrdila, že pro pochopení struktury Pacioliho výkladu a pro převedení jeho často velmi lapidárních formulací do některého jiného jazyka je nutno současně chápat obchodnické zásady a zvyklosti Pacioliho doby. Na druhou stranu je až překvapivé, jak je Pacioliho výklad účetních postupů srozumitelný (skoro by se chtělo napsat moderní) a jasný.

Překlad Pacioliho *Pojednání o účetnictví* do češtiny vytvořil poprvé Hugo Raulich¹, ovšem překlad odvozený z německého textu Jägerova. Raulich v překládání Pacioliho *Pojednání o účetnictví* pokračoval – lze říci po celý zbytek života – až do vytvoření uceleného, velmi

---

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty financí a účetnictví VŠE v Praze, který je realizován v rámci institucionální podpory VŠE IP100040.

* Prof. Ing. Miloslav Janhuba, CSc. – profesor; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <mjanhuba@vse.cz>.

¹ Hugo Raulich 1866-1940, vládní rada, významný představitel účetnictví a jeho historie, učitel účetnictví na obchodních akademiích, později ředitel obchodní akademie a externí zkušební komisař státních zkoušek pro učitelství na Vysoké škole obchodní v Praze (existovala 1919-1950).

dobrého českého znění, které vydal tiskem krátce před svou smrtí v roce 1940 jako samostatnou přílohu epochálního českého *Slovníku obchodně-technického, účetního a daňového*².

Prvý původní český překlad Pacioliho *Pojednání o účetnictví* byl vytvořen osobností zásadního významu, pokud jde o historii českého účetnictví a historii účetnictví obecně, **Karlem Petrem Kheilem (ml.)**. Kheil připravoval vydání svého českého překladu *Pojednání o účetnictví* ke čtyřsetletému výročí vydání *Summy* v roce 1894 a v polovině toho roku bylo z již hotové sazby pořízeno několik zkušebních obtahů. Rozvrh tisku byl – pro Kheila typicky – navržen ve foliu jako originální text vlevo a odpovídající překlad po řádcích vpravo. Protože k cílovému roku (1894) Kheil nestačil dokončit všechny zamýšlené korektury a doplňky překladu, stejně jako sepsat a připravit k tisku rozsáhlý historický úvod k problematice účetnictví ve 14. a 15. století, byla nakonec sazba rozmetána a vlastní tisk Kheilova českého překladu *Pojednání o účetnictví* se tak nikdy neuskutečnil (Janhuba, 2012, s. 121). Vzpomínáme tedy letos **120. výročí** (ne)vydání Kheilova českého překladu *Pojednání o účetnictví*.

Luca Pacioli (1445-1516), přehled jeho života a díla³

Luca Pacioli se narodil pravděpodobně roku 1445 v Itálii ve městě Borgo San Sepulchro ve vévodství urbinském, v rodině obchodníka Bartolomea Pacioliho. Základy matematiky pochytil v malířské dílně Piero della Francesca přímo v San Sepulchru. Jako devatenáctiletý odešel do Benátek, kde získal zaměstnání v rodině obchodníka Antonia de Rompiasi jako vychovatel jeho tří synů, Bartolomea, Francesca a Paola. Pro Pacioliho to byla zároveň dobrá příležitost k dalšímu vzdělávání: Spolu se svými svěřenci navštěvoval výuku, kterou v Benátkách vedl Domenico Bragadini.⁴ Vedle činnosti vychovatele zřejmě Pacioli pracoval u Rompiasiho v obchodě a seznámil se tak prakticky s vedením účetnictví.

Někdy v roce 1477 vstupuje Luca Pacioli do řádu Menších bratří františkánů, pravděpodobně tak získal hmotné zajištění a záštitu ve svém dalším životě. Vzdělával se sám a rovněž začal vyučovat praktickou matematiku na univerzitě v Perugii, kde setrval až do roku 1480. V letech 1480-86 studoval filosofii a teologii a dosáhl titulu magistr. Až do roku 1488 pak pokračoval ve svém učitelském působení na univerzitě v Perugii a zřejmě v této době začal pracovat na svém nejrozsáhlejší díle, učebnici *Summa*, kterou dokončoval ještě v průběhu roku 1494 v Benátkách, kam se přestěhoval z důvodů lepší ochrany autorství knihy, již zde hodlal vydat tiskem. Toto vydání, označované někdy jako „benátské“ (na rozdíl od druhého, tzv. „tuskulského“ vydání z roku 1523), vzniklo v nakladatelství Paganino di Paganini na podzim roku 1494. U titulu knihy v prvním vydání není uvedeno jméno autora. Na druhé straně titulního listu (list č. 13) je věnování „blahorodému benátskému patriciovi, bergamskému prétoru, muži, který je obeznámen ve všech naukách, panu Marku Sanutovi, bratr Lukáš z Borgo San Sepulcro, řádu minoritů a profesorů svaté teologie nejmenší“ (Janhuba, 2007, s. 163).

V dalších letech se Pacioli věnoval opět výuce matematiky, tentokrát na univerzitě v Milánu. Seznámil se tu s Leonardem da Vinci a stali se blízkými přáteli. Pacioli pomáhal Leonardovi mj. s výpočty materiálových objemů pro jezdeckou sochu otce panujícího vévody Lodovica Sforzy (Mora), kterou měl Leonardo vytvořit z bronzu – vzniku sochy nakonec zabránily válečné události, vytvořen byl pouze hliněný model. Přípomínkou blízkého přátelství

² Tento 12dílný slovník vycházel po svazcích mezi léty 1935-1941 a obsahoval souhrn tehdejších vědomostí z uvedených oblastí účetnictví, daní a obchodní praxe. Vydavatelstvím slovníku byly Tiskové podniky československého průmyslu v Praze, jeho hlavním redaktorem byl Ing. Josef Fuksa.

³ Blíže viz Janhuba (2007, s. 165 a n.).

⁴ V Pacioliho vlastních životopisných poznámkách najdeme o životě v domě Rompiasi tuto zmínku: „... díky ochraně otcovské a bratrské [od těchto osob] jsem žil v jejich domě. Měl jsem možnost zdokonalovat se s nimi v naukách pod vedením pana Dominika Bragadina, který se svolením benátské signorie byl veřejným oficiálním učitelem různých věd.“ (Janhuba 2007, str. 162)

Pacioliho s Leonardem da Vinci jsou ilustrace ke třetí Pacioliho knize „Divina proportione“ (česky: *Božská proporce*), která vyšla tiskem roku 1509 rovněž u nakladatele Paganiniho v Benátkách.

Podle některých údajů se Pacioli stal roku 1510 správcem (převorem) františkánského kláštera v rodném San Sepolchru a zde vznikl rovněž zápis o jeho poslední vůli z roku 1511. Pacioli se ovšem ještě vrátil za katedru, protože ho roku 1513 povolal do Říma na akademii Sapienza papež Lev X. (Giovani de Medici, 1475-1521). Pacioli vyučoval opět matematiku až do roku 1515. Poté – snad již roku 1516, nejpozději však 1517 – umírá v rodném San Sepolcru, kde je také pochován.

Pojednání o účetnictví a jeho zařazení v učebnici *Summa*

Účetní problematika je v Pacioliho *Summě* zařazena v části IX., nazvané „Užití matematiky v obchodním životě“. Tato část knihy se skládá z řady pojednání věnovaných konkrétním matematickým postupům v souvislostech s běžnými obchodními činnostmi. Mimo jiné se píše „O společnostech“, „O pronájmech“, „O měnách a směnných operacích“, „O směnkách“, „O procentním počtu“, „O zbrojnoších a jiných domácích zaměstnancích“, „**O počtech a zápiscích**“, „O mincích, vahách a mírách a jejich přepočtech“ a dalších.

Vyčleněné pojednání jedenácté, o počtech a zápiscích, je věnováno podrobnému výkladu vedení podvojného účetnictví formou, která se tehdy běžně užívala v Benátkách a dnes je v učebnicích účetní teorie označována jako „stará italská“ forma. Pacioliho sloh používá vyprávěcí formu výkladu, často se autor-učitel obrací ke čtenáři s připomínkou jeho správného myšlení, opakuje důležitá fakta a dříve uvedené souvislosti.

Výklad podvojného účetnictví v Pacioliho *Pojednání o účetnictví* je rozdělen zhruba do čtyř celků, věnovaných inventáři, uspořádání záznamů (dispozici) a základním účetním knihám ve staré italské formě – knize pamětní (memoriale), deníku (giornale) a hlavní knize (quaderno), dále pak záznamům obchodních případů podvojnými zápisy, převodům a uzavírání účtů (když byla kniha popsána) a v poslední, 36. kapitole úhrnnému výběru nejdůležitějších poznatků a opakování vyložené látky. Zajímavé na celém textu *Pojednání o účetnictví* jsou zcela tu chybějící číselné příklady, s jedinou výjimkou v samém závěru, kde je uvedena krátká ukázka části účtu pokladny.

Pacioli svůj výklad rozčlenil pro výukové účely velmi účelně, a to především s ohledem na potřeby samouků.

Pojednání o účetnictví začíná výkladem o sestavě účetních knih (staré italské formy) a pokračuje velmi podrobným návodem k vytvoření inventáře jako základu budoucího účtování obchodních případů. Dále jsou kapitoly číslo 5 až 13 věnovány výkladu uspořádání (dispozice) účetních knih, tj. knihy pamětní, deníku a hlavní knihy, včetně označování jednotlivých položek a zápisů na Má dáti (u Pacioliho *Per*) a na Dal (u Pacioliho *A*).

Kapitoly 14 až 17 se zabývají postupem *přepisování* údajů mezi jednotlivými knihami (provedení prvotního zápisu v knize pamětní, pak převod do deníku, a další převod – podvojným zápisem – do hlavní knihy). V kapitole osmnáct Pacioli vykládá podstatu účetních zápisů plynoucích z kontaktů se Zúčtovacím tržním úřadem v Benátkách (Messetaria). Další kapitoly jsou věnovány speciálním oblastem účtování u obchodníka – nákupy zboží různými způsoby, úhrady hotovostní a bezhotovostní a jejich kombinace, bartery, účty pro společníky, účty nákladů na domácnost, účty obchodů v komisi, bankovní operace a směnky⁵ (jak z pozice

⁵ V knize *Summa* je v oddílu IX. zařazen ještě samostatný Traktát 4., o směnkách.

obchodníka, tak také bankéře), mimořádné výdaje a příjmy, vyúčtování pracovních cest a účetní výsledek: v účtu „prospěch a škoda“, nebo „přebytek a schodek (hospodaření)“.

Kapitoly 31 až 35 jsou návodem k účtování oprav chyb, k převodům z popsané do nové knihy, na organizaci archivu dokumentů a spisů.

Poslední kapitola číslo 36 je označena jako „Epilog, čili přehled tohoto celého traktátu, aby se jeho stručná podstata snadno vstřípila do paměti“ (Pacioli, 1940, s. 5). Pacioli pamatoval ve svém výkladu i na události, které nastanou v době, kdy se účetní kniha uzavírá, a zdůraznil, že „do knih starých nic nesmí býti dodatečně zapisováno...“ (Pacioli, 1940, s. 5)

Hodnocení obsahu celé Pacioliho *Summy* z hlediska matematiky podává Coufal (1994): „*Summa* představovala komentovanou sbírku tehdejších matematických problémů a jejich řešení, matematických znalostí a jejich aplikací. V části věnované aritmetice se sice vyskytují různá mystická „pythagorejská“ tvrzení, např. že „dokonalá“ čísla mohou končit pouze číslicí 6 nebo 8, protože dobří a dokonalí vždy dodržují stanovený řád, zatímco politováníhodní si libují v nepořádku; že součin dvou pravých (kladných) zlomků (tj. zlomků, jejichž kladný číselník je menší než jejich kladný jmenovatel) se zdá odporovat biblickému „milujte se a množte se“, protože je menší než kterýkoli z činitelů. ... Velký prostor věnuje Pacioli v *Summě* operacím se zlomky, trojčlence, úměrám atd. Dále spis obsahuje různé úlohy věnované kupeckým počtům, speciálně jsou zde i příklady věnované složitému i složenému úrokování. Zde se objevují problémy vedoucí na transcendentní rovnice.“ (Coufal, 1994, s. 8-9.)

Přínos Luky Pacioliho k rozvoji matematiky obezřetně hodnotí Livio: „Kniha co do podoby i rozsahu (asi 600 stran) encyklopedického charakteru, shrnovala matematické znalosti své doby v aritmetice, algebře, geometrii a trigonometrii. Pacioli si v ní podle svých potřeb vypůjčuje (obvykle s uvedením pramene) úlohy týkající se dvacetistěnu a dvanáctistěnu z Pierova díla *Trattato d'Abaco* a problémy z teorie algebry a geometrie od Fibonacciho a dalších. Pacioli označil za svůj hlavní zdroj Fibonacciho a upozornil, že když nebude uvedeno jinak, pak je příslušná práce právě od Leonarda Pisánského.“ (Livio, 2006, s. 118-119)

Padesát let mezi Kheilovou a Raulichovou češtinou překladu *Pojednání o účetnictví*

Překladatelská práce Kheilova, jejímuž tichému výročí je tento příspěvek věnován, byla neobyčejně důkladná a opírala se o rozsáhlá pomocná studia včetně zkoumání archivních pramenů. Kheil se k textu *Pojednání o účetnictví* opakovaně vracel a upravoval ho. Můžeme bez zaváhání konstatovat, že jeho česká verze *Pojednání o účetnictví*, kterou máme k dispozici v několika málo otiscích nevydané knihy, představuje propracovaný celek. Je ovšem třeba jeho kvalitu hodnotit prismatem doby, ve které text vznikl (konec 19. století) a pochopitelně také chápat to, že je poznamenán určitými nejasnostmi významů v originální Pacioliho práci, nejasnostmi zčásti vysvětlenými až na konci dvacátého století.

Na svém překladu *Pojednání* takřka současně s Kheilem a dlouhá léta po Kheilově smrti pracoval také další český účetní historik, Hugo Raulich. Raulichův překlad *Pojednání o účetnictví* do češtiny vyšel v roce 1940 knižně a poznáme v něm mj. i oněch skoro padesát let vývoje češtiny, její větné skladby i odborného názvosloví. Zůstávají zde však také – prakticky stejná jako u Kheila – nevyjasněná místa překladu. V některých případech se zdá, že Raulich přeložil svým způsobem pasáže, které by u Kheila bylo možno označit za vyjádřené česky výstižněji.

Abychom si udělali malou představu o posunech v českém vyjádření Pacioliho textu, uveďme si zde krátkou část *Pojednání o účetnictví* jak v překladu Kheilově tak také v překladu Raulichově. Jde o text kapitoly 26., která je věnována vyúčtování při pracovních cestách a má zároveň mezi kapitolami *Pojednání o účetnictví* zvláštní místo, protože jí chybí konec.

Kheilův text:⁶

“Hlava XXVI.

Jak se mají uspořádati ve knihách položky týkající se cest na vlastní vrub a cest nakázaných, a jak z nutnosti jejich povstávají dvě hlavní knihy.

Cesty konají se obyčejně dvojím způsobem, t. j. na vlastní vrub nebo z příkazu, čímž vznikají dva rozličné způsoby ve vedení jejich účtů, neboť vždy předpokládají se dvoje knihy: buď knihy cest na svůj vrub, nebo knihy cest nakázaných (svěřených). Jedna hlavní kniha totiž zůstává doma a druhou musíš vésti na cestě; je-li zmíněná cesta tebou konána, pro dobrý pořádek o tom, co s sebou vezeš, poříd' si svůj inventář, svou hlavní knihu, denníček &c., vše jak svrchu bylo řečeno. Prodávaje, kupuje nebo směňuje &c., ve všem čiň dlužníky a věřitele osoby, zboží, pokladnici, kapitál cestovní, účet zisku a ztráty na cestě &c. To je to nejsprávnější, ať si říká, kdo chce co chce. Stává se, že bys mohl vésti účet s domem, od něhož bereš s sebou jmění, jež na zmíněné cestě vezeš s sebou; učiníš dům ten ve své hlavní knize věřitelem a zboží dlužníkem, jedno za druhým. A tak zařídil bys svou pokladnici, svůj kapitál řádně jako ve své výtečné (hlavní) knize. Vráť se bez úrazu, odevzdáš domu za to jiné zboží nebo peníze a vypořádáš s ním účet; a zisk nebo ztrátu vykázanou vypořádáš na příslušném místě ve hlavní knize. Tím způsobem také budou tvoje obchody jasny. Avšak kdybys cestu nakázal jiným, pak bys učinil ze všeho ve své hlavní knize dlužníkem toho onoho, komu jsi cestu nařídil, pravě: Účet cesty nakázané tomu onomu &c., a vedl bys s ním účet jako by byl tvým odběratelem, ze všeho zboží a peněz, položku za položkou &c. A on (cestující) se své strany pořídí si svoji hlavní knížku, a musí učiniti v ní tebe svým věřitelem ze všeho. Vráť se vypořádá se s tebou. A kdyby tvůj obchodvedoucí (správce) byl v okovech.“

Raulichův text:⁷

„Jak mají býti v knihách upraveny účty o cestách, které konáš sám a jak účty o cestách, které svěříš jinému a jak tu nezbytně vznikají dva sešity. KAPITOLA 26.

Cesty bývají obvykle konány dvojím způsobem, totiž: konáš je sám, anebo je svěříš jinému. Tím vznikají různé způsoby jejich účtování, neboť se vždycky předpokládají knihy dvojmo, nechat cestu konáš sám, nechat ji svěříš jinému. Proto jeden sešit zůstane doma a druhý musíš mít na cestě. Tudiž, konáš-li řečenou cestu sám, pro dobrý pořádek toho co máš s sebou, uprav si svůj inventář, sešitek, žurnálek atd., vše, jak bylo řečeno dřív. A prodáváš-li, kupuješ-li či činiš-li směny atd., za vše dlužníky a věřiteli učiň osoby, zboží, pokladnu, cestovní kapitál, i prospěch a škodu z cesty atd. a toto jest nejlepší, i říkej si jiný co říkej. Mohl bys účtovat s domem, od něhož jsi přejal majetek, kterýž na řečené cestě máš s sebou, tak, že bys v knížce své cesty učinil jej věřitelem a zboží dlužníkem jedno za druhým. A rovněž tak bys upravil svou pokladnu, svůj kapitál atd., řádně jako ve své vynikající knize; a po šťastném návratu odvedl bys domu zase jiné zboží nebo peníze, a saldoval bys jimi účet. A užitek anebo škodu nastalou uspořádal bys na patřičném místě v sešitě velkém, takže by tímto způsobem byly také tvé obchody jasny.

A svěřil-li bys cestu jinému, tuť bys ve své knize učinil za vše dlužníkem toho, komu jsi ji svěřil, řka: Per cesta svěřená tomu a tomu atd. A s ním bys účtoval, jako by byl tvým zákazníkem, všechno zboží i peníze, položku za položkou atd. A on si zas upraví sešitek svůj a v něm tebe musí za vše učiniti věřitelem. A po svém návratu bude účtovat s tebou. A kdyby tvůj pověřenec byl v kladbě ... *)

*) Paciolo nedokončil věty: E sel tuo commesso fosse in le bande“.

⁶ Pacioli (1894, s. 111-113). Na konci této kapitoly je v originále nedokončená věta: „E sel tuo commesso fosse in le bande“. – Usuzuje se na cenzurní zásah, nebo na výpadek sazby. Celou větu už se dnes, bohužel, nedovíme.

⁷ Pacioli (1940, s. 37-38). Nahlédneme-li do německého překladu *Pojednání o účetnictví*, který vypracoval E. L. Jäger, najdeme na konci kapitoly 26 v závorce tuto poznámku: „Der Schluss dieses Satzes fehlt im Originale und das Kapitel schließt ohne Punkt ab. Hat ein Großinquisitor gegen Ketzerei den Rest gestrichen?“ (Jäger, 1876, s. 73). V obnoveném vydání Waldenbergova ruského překladu *Pojednání* uvádí editor v poznámce pouze lakonické: „Koněc главы несохранился.“ (Sokolov, 1983, s. 263)

Závěr

Pojednání o účetnictví L. Pacioliho, které je považováno za první tištěnou učebnici podvojného účetnictví na světě, vyšlo poprvé již před 520 lety. Čas, který od té doby uplynul, kupodivu nepoznamenal Pacioliho text takovou měrou, abychom jeho výkladu zcela dobře neporozuměli i dnes. Můžeme konstatovat, že u Pacioliho používané obrazné vyjádření souvztažnosti jakožto vztahu dvou osob – dlužníka (Md) a věřitele (D) – se udrželo ve výuce účetnictví po staletí a teprve na počátku dvacátého století bylo toto vyjádření (označuje se jako personifikační teorie účtů) nahrazeno obecnějším, tzv. koloběhovým vyjádřením (označuje se jako věcná teorie účtů). Pacioli si byl rovněž dobře vědom matematické podstaty účetních záznamů, a proto zařadil svoje *Pojednání o účetnictví* do učebnice matematiky.

Čeština má v překladech *Pojednání o účetnictví* vcelku význačné postavení, protože – stejně jako ve „velkých“ jazycích, angličtině, ruštině a němčině – během let vzniklo více českých verzí; první česká verze Raulichova na bázi německého překladu Jägerova, později verze Kheilova a konečně definitivní Raulichovo znění, které českým čtenářům stále přibližují účetní nauku a další myšlenky italského renesančního vědce a učitele, Luky Pacioliho. Dnešní interpretace některých míst Pacioliho textu vyjasňuje a upřesňuje jejich původní význam, např. u Kheila (na str. 23 shora) i u Raulicha (na str. 8 dole) je použito překladu „v ulici sv. Apoštola“ místo správného „ve farnosti sv. Apoštola“ atp.

Literatura:

- [1] Coufal, J. (1994): *Půl tisíciletí první tištěné učebnice podvojného účetnictví*. Praha, Vysoká škola ekonomická, 1994, nepublikovaný rukopis článku.
- [2] Fuksa, J. (ed.) (1940): *Slovník obchodně-technický, účetní a daňový*. Praha, Tiskové podniky Ústředního svazu průmyslu pro Čechy a Moravu, 1940.
- [3] Jäger, E. L. (1876): *Lucas Pacioli und Simon Stevin, nebst einigen Jüngerer Schriftstellern, über Buchhaltung. Skizzen zur Geschichte der Kaufmännischen, Staatlichen und Landwirthschaftlichen Buchführung*. Stuttgart, A. Kröner, 1876.
- [4] Janhuba, M. (2007): *Základy teorie účetnictví*. Praha, Oeconomica, 2007.
- [5] Janhuba, M. (2012): *Karel Petr Kheil ml. – historik účetnictví*. Český finanční a účetní časopis, 2012, roč. 7, č. 1, s. 121-128.
- [6] Livio, M. (2006): *Zlatý řez*. Praha, Argo, 2006.
- [7] Pacioli, L. (1494): *Summa de arithmetica, geometria, proportii et proportionalita, dist. IX., Tract XI. particularis, de computis et scripturis*. Venetia, Paganino ni Paganini, 1494.
- [8] Pacioli, L. (1878): *Trattato de'Computi E Delle Scritture*. Edit. Gitti, V., Torino, Camilla e Bertolero, 1878.
- [9] Pacioli, L. (1893): *Traktat o sčotach i zapisjach. Tractatus de computis et scripturis*. Přel. Waldenberg, E. G., St. Petersburg, 1893.
- [10] Pacioli, L. (1894): *Traktát o účetnictví z roku 1494*. Přel. Kheil, K. P., 1894, kartáčový obtah.
- [11] Pacioli (1914): *Ancient Double-Entry Bookkeeping: Lucas Pacioli's Treatise*. Přel. Geijsbeek, J. B., Denver, Geijsbeek, 1914.
- [12] Pacioli, L. (1940): *Tractatus XI. particularis de computis et scripturis*. Přel. Raulich, H., Praha, Tiskové podniky Ústředního svazu průmyslu pro Čechy a Moravu, 1940.
- [13] Pačoli, L. (1983): *Traktat o sčotach i zapisjach*, Edit. Sokolov, J., Moskva, Finansy i statistika, 1983.

120 let od (ne)vydání českého překladu knihy „Pojednání o účetnictví“ od Luca Pacioliho

Miloslav Janhuba

ABSTRAKT

První tištěná učebnice podvojného účetnictví na světě, *Pojednání o účetnictví* Luca Pacioliho, vyšla jako část matematické učebnice *Summa de arithmetica, geometria, proportii et proportionalita* v Benátkách v roce 1494, letos je to tedy již 520 let. Zásadou českých účetních historiků, K. P. Kheila ml. (1843-1908) a H. Raulicha (1866-1940) má český čtenář a zájemce o účetní historii dnes k dispozici vedle originálního textu, dále italské, německé, anglické a ruské verze, rovněž české verze Pacioliho *Pojednání*. Cesta k českým překladům nebyla jednoduchá. V případě Kheilova překladu zůstalo dokonce u ne zcela dokončené podoby překladatelské práce. Vzpomínáme letos především 120. výročí příprav vydání Kheilova překladu tiskem; vydání, které se nakonec neuskutečnilo.

Klíčová slova: Pacioli; Pojednání o účetnictví; Dějiny účetnictví.

120 Years of (Non) Issue of the Czech Translation of the book “Treatise on Accounting” by Luca Pacioli

ABSTRACT

The first printed textbook of double entry bookkeeping in the world, “Treatise on Accounting” by Luca Pacioli, was published as part of a mathematic textbook *Summa de Arithmetica, Geometria, Proportii et Proportionalita* in Venice in 1494, which is 520 years old this year. Thanks to Czech accounting historians, K. P. Kheil jr. (1843-1908) and H. Raulich (1866-1940) is for a Czech reader interested in accounting history available today in addition to the original text, as well as Italian, French, German, English and Russian versions, also Czech versions of *Treatise Pacioli*. Journey to the Czech translation was not easy. For the Kheil’s translation remained even at not quite finished forms of this work. We remember especially the 120th anniversary of preparation by Kheil’s translation to the press; edition, which eventually not happened.

Key words: Pacioli; Accounting history; *Treatise on Accounting*.

JEL classification: N83, N84.